

צוף התורה - פרשת נח תשפ"א

עלון שבועי בפרשת שבוע, מוסר, תפילה ופרקי אבות

להערות והנצחות: נעם לסר מעלות דפנה 119 ירושלים לקבלת העלון במייל NOAMLESSER@GMAIL.COM

תיבת הנח של דורנו

"ותשחת הארץ לפני האלוקים ותמלא הארץ חמס. וירא אלוקים את הארץ והנה נשחתה כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ".

התורה פתחה בהשחתת ג"ע וע"ז וסיימה בחמס, ופירשו חז"ל, שלא נחתם גזר דינם של דור המבול אלא על הגזל.

[א] מהו ענין חתימת גזר הדין. הרי אם עיקר הפגם היא בג"ע וע"ז, מדוע אין הדבר מספיק בכדי לגזור את דינם. [ב] עוד צריך להבין כיצד קרה הדבר שעקב החטאים מלאה הארץ חמס, הרי אנו מוצאים בימינו אנשים שחוטאים בעברות חמורות, חילול שבת, מאכלות אסורות, ואינם נוהגים בגזל וחמס. [ג] הקב"ה נשבע שלא יבוא עוד מבול לעולם. וצריך להבין, הרי המבול לא היה עונש, אלא מצב של קלקול שאי אפשר לתקנו. אם כן מה יועיל שהעולם לא יחרב, הרי עולם כזה איננו ראווי שיהיה. [ד] ובא בפסוקים שהקשת כביכול מונעת את ההישנות של המבול. וצריך עיון, הרי מעולם לא הגיע העולם לכזו השחתה.

השחתת ג"ע וע"ז - כח רוחני בשירות היצר

כל שאר התאוות נצרכים לחיי האדם, אוי ואבוי לו לאדם שאיבד את תאוות האכילה, או את תאוות הכבוד. כל התאוות והמידות יש להם דבר חיובי הנצרך לחיי האדם, וכל מה שמוטל על האדם הוא לעשות סינון. תאוות ע"ז ותאוות עריות אינם נצרכים כלל לעצם חיי האדם אלא לתפקידו של האדם בעולם.

הכח של עבודה זרה להתבטל אל אלוהים כל שהו, וכח זה נצרך לעבודת הבורא. והכח של התאוה נוצר בכדי ליישב את העולם, ולהקים משפחות לתפארת.

השחתה פירושה נטילה של כח רוחני, ולקחתו לדבר גשמי. זוהי הסיבה שעל אף שכתוב בפסוק רק השחתה, והתורה לא גילתה לנו במה השחיתו, היה פשוט לחז"ל שלא מדובר בהשחתה של שפיכות דמים. משום שאין שום כח רוחני טוב בשפיכות דמים. [המשך בעמוד הבא]

תחילת ההשחתה מופיעה בג"ע וע"ז. שכיון שהם כוחות רוחניים, האדם יכול להתמסר אליהם ולרדוף אחריהם כעבד נרצע. מנשה מתגלה אל רב אשי בחלום הלילה ואומר לו שאם היה חי בתקופתו טרם ביטול יצר הרע של עבודה זרה, היה מפשיל את שולי גלימתו ורץ לעבוד עבודה זרה.

שלב נוסף בהתדרדרות הוא החמס. מהי השייכות בין החמס לעריות. כאשר נהרס התא המשפחתי, גם חיי הפרט נהרסים, וכך גם בעלות הפרט על ממונו. כאשר אדם גוזל מחברו פירוש הדבר שבטלה עצמיותו של האדם, והעולם נהפך לג'ונגל וכל דאליים גבר. במצב כזה, שהאדם הופך לבהמה מהלכת על שתיים, אין שום סיכוי שיהיה אי פעם תיקון לג"ע וע"ז.

כעת יובן היטב מהי חומרתו של החמס. כל הזמן שמדובר על ג"ע וע"ז אין זה חורבנו של הארץ מכיון שעדין אפשר לתקן את המצב. אך ברגע שמגיעים לשלב של החמס זהו שלב של - חזור. העולם חייב להיחרב.

זוהי החתימה. חתימה פירושה מצב שאין בו שינויים. זהו הפשט נחתם דינם על הגזל, הגזל יצר את המצב שאי אפשר לחזור ממנו עוד.

יתכן לומר שחלק משבועתו של הקב"ה היא שלא יתן לעולם להגיע להתדרדרות כזו. אפשר לומר שנכללה בזה ההסכמה מן השמים, להחלטתם של אנשי כנסת הגדולה לבטל את היצר של עבודה זרה. וכן לבטל במקצת את יצר העריות.

לפי זה אפשר לומר שמטרת הקשת היא אזהרה לעולם שעל אף שלא יבוא מבול, יש כאן התדרדרות המצריכה עצירה.

***

העולם כולו מתדרדר היום לתהום של אבדן שליטה. הדרך היחידה להיבדל מן העולם הוא לא להיחשף לתכנים המזעזעים המוצפים ברשתות ובראש כל חוצות.

"תיבת נח" של דורנו היא הימלטות מסכנת האינטרנט. שם הוא מקור ההתדרדרות של העולם.

ה' יזכנו להישמר

צוף הפרשה – ביאורים בפרשת השבוע

"מן הבהמה אשר לא טהורה היא" – דיבור בלשון עדינה

אמרו חז"ל בפסחים דף ג. עיקם הכתוב שמונה אותיות, ובמקום לכתוב "הבהמה הטמאה" כתב "אשר לא טהורה היא" ללמדנו שצריך לדבר בלשון נקיה, ולא יוציא אדם דבר מגונה מפיו. וצריך להבין מהו הטעם בזה, הרי לא מדובר על ניבול פה, שהרי בהמה טמאה נאמרה בתורה פעמים רבות, **נקודת המפגש** של הנשמה והגוף הוא בכח הדיבור, בלא נשמה אין אפשרות לדבר. אך מאידך הדיבור נזקק לאיברים גשמיים כדי לבצעו. נתאר לעצמנו מה היה קורה לו היתה הבהמה יכולה לדבר, כיצד היתה מבקשת כוס שתייה?

נוסח א - אנה ממך, אשמח מאוד אם תשקני מעט מים... **נוסח ב** - "בא לי", לשתות תביא לי מיד!!! אגואיסט, תתבייש לך... ועוד כמה מילות גנאי, שאין ראוי להזכיר.

אדם שאיננו מעדן את דיבורו, באופן טבעי, ידבר די קרוב ל"בהמה מדברת". משום שזוהי נקודת המפגש בין הגוף הבהמי לנשמה המלאכית. הגוף דורש שהדיבור ייעשה בשפה זולה, בוטה, אגרסיבית וגסה. והנשמה בת השמים תובעת שהדיבור יהיה כמלאך שעושה את שליחותו, להשתמש בדיבור רק למה שצריך ולא לשפוף דרכו את כל המדמנה של המידות הרעות. **לצערנו**, הושפענו מאוד מהלשון הקלוקלת של אחינו התועים, הנוטים לדבר בלשון בוטה, גסה, פוגענית, "צברית"...

אנשים גדולים באמת, מתבטאים באופן עדין ביותר, אצילי. לא נשמע מאדם גדול ביטוי כמו "תעוף מכאן" "פשלה" למה? כמובן שאין בזה איסור, וכמובן שיש רמות שונות של אנשים, ועבורנו זו שפה נורמלית. אך ככל שהאדם יותר גדול, שפתו יותר ויותר מעודנת. ואם לא, איננו גדול... וד"ל.

בחכמת הגרפולוגיה, ניתן להכיר את תכונותיו של האדם מתוך כתב ידו. ויש הטוענים, שניתן לשפר את המידות, על ידי שינוי הכתב. אולי! אך ודאי וודאי, **שינוי הדיבור** לשפה קצת יותר מעודנת, עשוי להעלות את האדם, מעלה מעלה. כל דיבור מבוקר ומנופה, מחדד את תחושת הנשמה, ואת עובדת קיומה. ולפי חשיבות הענין כך גובר הקושי לנהוג כן בפועל. לפי הקושי לעדן את הדיבור, נוכל לראות כמה היצה"ר שמח כשמדברים בשפתו...

וְהַמַּיִם נִבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל הָאָרֶץ וַיִּכְסּוּ כָּל הַהָרִים הַגְּבוּהִים אֲשֶׁר תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם (ז, יט)

החשיבות הגדולה של ההרים הגבוהים

בפרשה ישנה חשיבות עליונה הניתנת לראשי ההרים. "גברו המים ויכוסו ההרים", "ויכוסו כל ההרים הגבוהים". "בעשירי באחד לחודש נראו ראשי ההרים" מדוע מאריכה התורה לתאר את היחס בין המים להרים.

ונראה לומר כך, הנה יש להבין לשם מה נבראו ההרים, פעמים רבות שכמעט בלתי אפשרי להגיע לפסגתם, האויר דליל מאוד, עטופים בקרח עד, ואין אפשרות לגדל שם גידולים חקלאיים, וישוב בני אדם. לכאורה כל מטרת ההרים היא להתפעל מעצמתם. ההר משקף עצמה, פאר, ומנציח את מעשה הבורא, במקומות שלא שלטה שם יד אדם. ולכך אנו מברכים על ההרים "עושה מעשה בראשית".

המבול שימש למחיית הבריאה, לכאורה לא היה שום צורך לכסות את ראשי ההרים בכדי למחות את הבריאה. יש כאן מסר עמוק, כאשר אין בני אדם, חדלו ההרים מלשרת את הבריאה, ואין בהם צורך לעולם, ולכך אף הם מכוסים במים. וכאשר נראו ראשי ההרים, יש כאן סימני חזרה של העולם למקומו הראשון. בשעת ראית הר מפעים, יש להתבונן לא רק ביופיו, אלא בכך שהוא מנציח את מעשה בראשית, ואת מציאות הבורא.

"צוהר תעשה לתבה"

פירש רש"י שני פירושים. או חלון או אבן טובה המאירה

א] וצריך להבין מדוע נטה מפורטו לפרש שצוהר הוא אבן טובה. **ב**] עוד קשה היאך אפשר לומר שהוא אבן, הרי במפורש נאמר ויפתח נח את חלון התיבה אשר עשה. **ג**] היכן מצינו שאבן טובה מכונה צהר, צהרים הוא אור טבעי, כמו והיית ממשש בצהרים.

ונראה שכוונת רש"י לאחד את שני הפירושים. אם נאמר שהוא רק חלון, חלון אחד אינו ראוי להאיר לכל התיבה. ואם נאמר שהוא רק אבן, אבן איננה יכולה להאיר אלא כאשר מאירים עליה, ואיננה נחשבת כמקור אור בפני עצמו. אם לא שהוא בדרך נס. והרי כל מטרת האבן היתה למעט בנס. לכך איחד רש"י את שני הפירושים, לומר שהיה שם חלון דרכו נכנסו קרני אור בודדות, והאבן שימשה להפיץ את קרני האור בכל התיבה. ואף שהיה כאן נס, עדין יש כאן איזה שייכות בין החלון לאבן ששימשה את התיבה. ולכך האבן מכונה צהר, שהיא מצהירה ומזהירה כאשר פוגעות בה קרני האור. והאבן ניתנה במקום מרכזי, הראוי לשלוח את קרניו המאירות לכל קצוות התיבה. ואף שהיה כאן נס גדול, היה ענין להמעיט את הנס.

צוף התפילה - ברכת אמת ואמונה

הקשר בין ויאמר לברכת אמת ואמונה

את סוף פרשת ויאמר מסיימים באמירת אני ה' אלוקיכם, ומיד מוסיפים את המילה אמת. אמת אין פירושה לשלול את השקר אמת הוא דבר בלתי תלוי. הדבר היחיד בעולם המוגדר "אמת" הוא מציאות הבורא. כל שאר המציאויות בעולמנו תלויים בדברים אחרים. לפני שאנו מכריזים על האמונה, מקדימים את האמת. לאחר שהתבאר לנו שמציאות הבורא **שהוא אלוקינו**, אמת - כעת אפשר לשאוב מהכרה זו כח וסבלנות לשרוד את לילות החושך והאפילה מתוך אמונה. ומהי האמונה - אני ה' אלוקיכם. אני ורק אני הוא אלוקיכם, אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים, ואני ורק אני, הוא אלוקיכם המציל אתכם מכל צריכם ואויביכם במשך הגלויות הקשות. ולכך נכפל פעמים אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם, אני ה' אלוקיכם אמת.

הגמ' במסכת ברכות יד, ב דנה בשאלה האם לומר פעמים אמת. ה' אלוקיכם אמת. ושוב פעם לומר אמת ואמונה כל זאת. או שמספיק לומר פעם אחת אמת. ברור הדבר שכל הסיבה לומר אמת היא משום האמונה שאחריה. אלא שבעצם הכל נכלל באמת. דהיינו - אם מציאות הבורא מוחלטת וברורה, ממילא ישנה אמונה. וכל אריכות הברכה היא לחזק אותנו, כאשר מציאות הבורא ידועה לנו באופן שכלי, ואיננה חיה בקרבנו באופן מוחשי.

ארבעת חלקי ברכת גאל ישראל

בגמ' במסכת ברכות יד, ב מובא, שמי שאינו אומר את פרשת ויאמר בערבית, צריך לומר את הנוסח דלהלן: "מודים אנחנו לך ה' אלוקינו, שהוצאתנו מארץ מצרים, ופדיתנו מבית עבדים, ועשית לנו נסים וגבורות על הים, ושרנו לך".

שני החלקים הראשונים הם יציאת מצרים ופדיה מבית עבדים. נמצאים בתורה במקומות רבים. אך צריך להבין מהי הכפילות. ונראה לומר שביציאה ממצרים היתה יציאה מהמקום הרע. ומלבד זה יציאה לחירות בלא שום שעבוד מלכויות [באופן זמני]. אמנם במשך הדורות, עם ישראל השתעבד לעמים רבים, הרומאים, והבבלים, והיונים. והערב רב... וד"ל. יציאת מצרים היתה הסמל ליציאה לחירות מוחלטת במדבר. אך הפדייה מבית עבדים ממשיכה לנהוג בכל הדורות.

בחלק השני אנחנו מתמקדים בקריעת ים סוף. יציאת מצרים היתה מתאפשרת אף ללא קריעת ים סוף. הקב"ה היה יכול להמית את כל הרודפים כמכת בכורות. מטרת קריעת ים סוף היתה להראות לנו את גבורתו. ועל כך אנו אומרים וראו בניו גבורתו, שבחו והודו לשמו.

ענין השירה - גילוי אהבה

שירה מתפרצת בעקבות חידוש. מהו החידוש. עד עכשיו היתה התגלות אלוקית של ישועה **מן הצרות**, וכביכול עם ישראל יצא ממצרים להיות עמו של ה'. אך עדין לא התגלתה האהבה. נבאר. **יש הבדל עצום** בין אדם שמעניק לחברו מתנה תכליתית לבין מתנה סמלית. לדוגמא, פרחים אין בהם כמעט תכלית והם מבטאים אהבה, ואפשר להסתדר בלעדיהם, וכל מטרתם הוא לגלות ולהביע אהבה. כאשר אדם מעניק

לחברו מתנה, כגון עט, ספר, סט צלחות וכדו'. הוא מגלה בזה שחפץ לעזור לחברו, ולסייע לו בנטל הכספי של החיים. ספר עט וסט צלחות הם צרכים. אך עט עם חריטת שם, או פרחים באים לבטא את האהבה.

לכל מכות מצרים היתה תכלית להוציא את עם ישראל ממצרים, ובפעולה שיש בה תכלית אין גילוי של אהבה כמו שביארנו. אך בקריעת ים סוף נוספה התגלות של אהבה. הקב"ה היה יכול להוביל את בני ישראל דרך היבשה, ולמחוק את המצרים. אך רצונו יתברך היה להראות את אהבתו לעמו, שכל איתני הטבע מתכופפים לפניו. ועל זה ענו שירה בשמחה רבה ואמרו כולם.

ההבדל בין מלכים ועריצים, פדיון וגאולה, ובין יד ל"כף"

הפודנו מיד מלכים מלכנו הגואלנו מכף כל העריצים - ההבדל בין כף ליד הוא שיד יש בה כח אחיזה. וכף יכולה בסך הכל **להכות**. ועל זה אנו אומרים, הפודנו מיד מלכים, מלכים שיש להם **יד** לאחוז אותנו. וגואל אותנו מכף העריצים, בעלי הכח שלא יוכלו להכות בנו. [עריץ פירושו גבורה מופלגת (מלבי"ם)] אפשר לומר **שמחבלים וארגוני טורו** נחשבים כמו עריצים, ומדינות כמו גרמניה נחשבות כמלכים. ולכך לגבי מלכים נאמר פדיון, שכביכול אפשר לערוך עמם משא ומתן, ולפדות את עם ישראל מידם. אך ישועה מפיגועים ומתאבדים, מתאפשרת רק על ידי גאולה. שהקב"ה גואל אותנו ומחביאנו תחת כנפי שכינתו.

ההבדל בין פרעון לגמול וענין הנקמה בגויים בכלל

הנפרע לנו מצרינו והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו - נקמה היא מלשון תקומה. כאשר אדם מושפל עז חפצו לנקום כדי לקום ולהשיב את כבודו הנרמס. כשהקב"ה נפרע מצרינו מלשון פרעון חוב, שהוא פורע את החשבון בדקדוק על כל צער וכאב שגוי עשה ליהודי אפילו שלא באו להרוג אלא רק להצר ולהציק. ומשלם גמול לכל אויבי נפשנו, כל אלו שרצו להרוג מקבלים את גמולם בשלמות. ואילו הנפרע הוא לפי חשבון.

ענין מכת בכורות- מדוע מוזכר שמצרים הם "בני חם"

במצרים היתה נקמה מופלגת. העושה לנו נסים ונקמה בפרעה. והשיא היה במכת בכורות, פגיעה בבכוריהם ובראשי המשפחה. **נתאר לעצמנו**, מצב שבו אין מנהיג לא למדינה, לא לעירייה, לא לשכונה ולא למשפחה. פגיעה כזו מראה כמה חמורה היתה ההשתלטות של המצרים על עם ישראל.

לא היה שום עם בהיסטוריה שהפך את עם ישראל לעם של עבדים. ולכך הנקמה הינו השבת כבודם של עם ישראל, בא לידי ביטוי בעיקר בפגיעה בכל מצרים, להפוך אותם לעם בלא מנהיגים. ועל זה נאמר "המכה בעברתו כל בכורי מצרים". ובזה יובן מה שאומרים אותו ומופתים **באדמת בני חם**. שהרי בני "חם" היו צריכים להיות עבדים של אחיהם "שם", ובמקום זה, נעשו הם "אדונים" על צאצאי שם. ומשום כך נענשו בעונשים חמורים יותר משאר הגויים.

צוף האבות – ביאורים בפרקי אבות

פרק ג משנה י

הוא היה אומר כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו.

צריך להבין, הרי יש שני תחומים שצריך לנהוג בהם כראוי: בין אדם למקום, ובין אדם לחברו. ברור הדבר שמי שרוח הבריות נוחה הימנו, השלים את הנהגותיו בין אדם לחברו. ואם כן ודאי שרוח המקום נוחה הימנו **בענייני בין אדם לחברו**. אך ודאי שאין זה מלמד כלל על הנהגותיו בבין אדם למקום, וכיצד תהא רוח המקום נוחה הימנו, אם הוא נחמד לכל, גומל חסדים טובים לעמו ישראל, ומאיךך מזלזל בתפילה, ומחזיק מכשיר המטמא את עיניו...

עוד צריך להבין מה בין משנה זו למשנה בפרק ב', איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. שם למדנו שצריך לנהוג בהנהגות שיהיו משובחות ורצויות אצל בני האדם.

נראה לומר שיש שני חלקים בבין אדם לחברו א] אהבת חסד כסיפוק. ב] **אהבת הבורא** הבאה לידי ביטוי באהבת בראיו. נבאר.

מדוע כתוב כל שרוח הבריות נוחה הימנו, היה צריך לכתוב כל שרוח האדם נוחה הימנו. כמו שנאמר ותפארת לו מן האדם. כאן רמזה המשנה, שהאדם צריך להתייחס אל האנשים שמסביבו, כבריותיו של הבורא יתברך, ועקב כך לנהוג כלפיהם באהבה וחמלה, בחסד וברחמים. והדבר יבוא לידי ביטוי, האם יתחסד רק עם חבריו ואנ"ש, או עם כל אדם באשר הוא. אם אכן מכבד את הבריות כיון שהם בריותיו של הבורא, הדבר נובע מקשר עם הבורא. מעתה גם כשלוונותיו בבין אדם למקום, גדולים ככל שיהיו, אינם מחמת **ריחוקו** מהבורא אלא מחמת הקושי שלו לקיימם, ועדין רוח המקום נוחה הימנו.

שלא תהיה אי הבנה, אין בדברינו שום לימוד זכות, על מי שמדלג **בידיעה** על סעיף אחד בהלכה, אך למעשה, כל מי שהכיר דמויות השייכות לדורות הקודמים יודע, שהיה אפשר לפגוש אנשים, עם אהבת הבורא, ביטחון, ואמונה יצוקה, וחסדים גדולים עם זולתם, על אף שקיום המצוות שלהם לקה בחסר גדול, ועפ"י רוב הדבר לא היה באשמתם, שלא חונכו על ברכי ההלכה. אנשים אלו, אהבו כל אדם באשר הוא, מחמת שהוא יציר כפיו של הבורא – אליו היו קשורים בעבותות אהבה. ישנם אנשים שספר התהלים שלהם היה ספוג בדמעות, לא התלבשו בצניעות. ואעפ"כ אפשר לומר עליהם שרוח המקום נוחה מהם, כמו שביארנו. **לפי** זה מובן היטב החילוק בין תפארת לו מן האדם, לבין מה שמבואר במשנתנו, תפארת לו מן האדם הוא שאנשים **משבחים את מעשיו**. וכאן רוח הבריות נוחה במה שהבריות מרגישים, שפעולתו עמהם נובעת מאהבתם כברואי המקום.

צוף תהילות – ביאורים בתהלים

הֲדַוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ: (קָז, א)

שני מיני תביעות של הודו לה' כי טוב

יש לעיין מדוע הדו לה' כי טוב בפרק קז איננו בכתוב מלא. והוא המקום היחיד בתנ"ך שהודו נאמר בכתוב חסר "הדו". ונראה לומר, שהנה בכל המקומות שנאמר הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו הוא ללא טעם, אלא כך צריך להיות. להודות ולהודות. ואילו כאן מדובר על הודאה עקב אירועים דרמטיים של הצלה ממוות. בכל מקום שיש כתיב חסר פירוש הדבר שהמשמעות נחלשת מעט. נראה לומר שכאשר צריך לפנות אל האדם שהכל תקין אצלו, זורם בשלווה, בכדי להעיר אותו שיודה צריך לומר לו בתביעה חזקה ה---ו---ד---ו--- מה שאין כן כאשר אדם נמצא בצרה ויצא ממנה בנסי נסים, רק תאמר לו שיודה, הוא מיד מוציא את הכיפה המקומטת מתוך הכיס ופוצח בהודאה.

**בלבִּי צִפְנֹתִי אֲמַרְתָּךְ לִמְעַן לֹא אֲזוּזָא לֶךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' לְמוֹדָנִי
זוֹקֵיךְ (קִיט, י – יא)**

כח המוסר בתת ההכרה

בגמ' בסוכה נב. מבואר, שאחד משמותיו של היצר הרע הוא צפוני. וטעם הדבר משום שהוא צפון בלבו של האדם מה שמכונה בשפת ימינו "תת ההכרה" ואין האדם מכיר שהפעולה והרצון מגיעים מכח היצר, שבתת ההכרה יש לו רצונות המוליכים אותו שולל. **ואם כן אפשר לומר** שבאותה מידה צריך להצפין דברי מוסר בלב, שיגיעו לתת ההכרה עד כדי שיפעל בלא לדעת שהוא פועל מכח המוסר, ורק על ידי המוסר הרגשי אפשר להצפין בלב. ומיד לאחר מכן אומר ברוך אתה ה' למדני חוקיך, הינו ראשית חכמה יראת ה'; שצריך לפתוח את היום במוסר, ולא לדחות לערב, המוסר צריך לפתוח את היום.

הִלְלוּהוּ בְּתִקְעַ עֲשׂוּפָר הַלְלוּהוּ בְּנִבְל וְכִנּוֹר:

שופר מול נבל וכינור – יראה ואהבה

תקיעת שופר מחרידה את הלב, ויוצרת זעזוע. הנביא אומר "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו". אפשר לומר שהביטוי המעשה הוא, כשהקב"ה מתערב ומחריד את העולם באירוע כל שהו זוהי תקיעת שופר. ואילו נבל וכינור הם קולות מתוקים. וזהו הופעתו הנעימה של הבורא אין דבר יותר נעים משלווה. כשהכל בסדר. בחיי האדם ישנם מצבים מרעידיים, וישנם רגעי שלווה נפלאים. ואת כולם צריך לנצל למצוא את הבורא בכל אחד מהם, ולשאוב מהם אהבה ויראה.